

TIẾP CẬN TÁC PHẨM VĂN HỌC TỪ GÓC NHÌN GIAO THOA THỂ LOẠI TRONG NỀN VĂN HỌC ĐƯƠNG ĐẠI

Diêu Thị Lan Phương*, Hoàng Thị Thùy Dương
Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội
*Email: Dieulanphuong@gmail.com

/Ngày nhận bài: 14/03/2025

/Ngày nhận bài sửa sau phản biện: 25/03/2025

/Ngày chấp nhận đăng: 18/04/2025

TÓM TẮT

Tiếp cận tác phẩm văn học là một hoạt động đặc biệt, đó vừa là quá trình giao tiếp giữa độc giả với tác giả, giữa độc giả với nhau, vừa là hình thức phái sinh quan trọng làm nên sức sống trường tồn của một tác phẩm. Đến nay, trong việc giảng dạy văn học đã có nhiều hướng tiếp cận mới với những cơ sở khoa học chuyên biệt, có tính thuyết phục hơn. Trong đó, tiếp cận từ góc nhìn thể loại là một nhánh nhỏ trong phương pháp thi pháp học không chỉ được nhiều học giả lựa chọn mà còn trở thành định hướng tiếp cận cho giáo viên - học sinh trong chương trình giáo dục 2018. Trong bối cảnh hội nhập, sự giao thoa thể loại diễn ra ngày càng mạnh mẽ trong văn học, hướng tiếp cận này lại càng thể hiện nhiều ưu điểm của nó. Bài viết bàn luận về những ưu điểm và hạn chế của hướng tiếp cận văn bản văn học từ góc nhìn giao thoa thể loại, dựa trên các sáng tác thuộc nền văn học đương đại, từ đó, thấy được ý nghĩa của việc đổi mới giảng dạy văn học và đề xuất những giải pháp phù hợp.

Từ khóa: Tiếp cận văn bản văn học, giao thoa thể loại, ưu điểm, hạn chế

APPROACHING LITERARY WORKS FROM THE PERSPECTIVE OF GENRE INTERFERENCE IN CONTEMPORARY LITERATURE

ABSTRACT

Approaching a literary work is a special activity, which is both a process of communication between readers and authors, between readers, and an important derivative form that creates the lasting vitality of a work. Up to now, in teaching literature, there have been many new approaches with specialized scientific bases, which are more convincing. In which, approaching from the genre perspective is a small branch of the poetics method that is not only chosen by many scholars but also becomes an approach orientation for teachers and students in the 2018 education program. In the context of integration, genre interference is increasingly taking place in literature, this approach shows more and more of its advantages. The article discusses the advantages and limitations of approaching literary texts from the genre interference perspective, based on works in contemporary literature, from which, we can see the significance of innovating literature teaching and propose appropriate solutions.

Keywords: Access to literary texts, genre intersection, advantages, limitations

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong cuộc sống, mọi yếu tố tự nhiên và xã hội luôn tồn tại ở trạng thái động và không ngừng biến chuyển. Văn học nói chung và các thể loại văn học nói riêng cũng không nằm ngoài quy luật đó. Không chỉ tác động và thay đổi thế giới khách quan, văn học còn ẩn chứa những chuyển mình bên trong nó. Đồng thời, sức sống của một giai đoạn văn học được biểu hiện rõ rệt nhất qua diện mạo thể loại. Xu hướng vận động, giao thoa giữa các thể loại văn học cũng là hiện tượng tất yếu của quy luật xã hội. Hiện tượng này thể hiện nhu cầu sáng tạo của người viết, nhu cầu tiếp

nhận của độc giả nói chung và đặc trưng của giai đoạn văn học nói riêng. Chính vì vậy, dù giao thoa thể loại không phải là hiện tượng mới nhưng vẫn luôn là vấn đề cần được lưu tâm nghiên cứu bởi tính thời sự và sức ảnh hưởng đặc biệt đối với nền văn học.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

- Từ góc độ lý thuyết, chúng tôi vận dụng các lý thuyết: Thi pháp học thể loại, Tự sự học, Chủ nghĩa cấu trúc, Chủ nghĩa hậu hiện đại để tiếp cận vấn đề.

- Từ góc độ phương pháp luận, chúng tôi vận dụng

các phương pháp: phương pháp loại hình, phương pháp lịch sử - xã hội, phương pháp so sánh.

- Từ góc độ các thao tác khoa học, chúng tôi vận dụng các thao tác: phân tích, đối chiếu so sánh, phân loại, khảo sát văn bản.

3. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

3.1. Về hướng tiếp cận tác phẩm văn học từ góc nhìn thể loại

Tiếp cận tác phẩm văn học là quá trình người đọc tiếp xúc với văn bản văn học và thực hiện các thao tác tư duy khác nhau để bóc tách các tầng ý nghĩa của văn bản đó cũng như những yếu tố liên quan. Theo Trần Đình Sử trong Lí luận văn học: “Với tư cách là một sáng tạo có tính kí hiệu, một phương tiện giao tiếp thì tác phẩm có hai mặt: cái biểu đạt và cái được biểu đạt, văn bản và ý nghĩa.” [8, tr.19]. Bên cạnh đó, việc ghi tên thể loại vào tác phẩm là “nhằm thông báo cho người đọc nội dung về hình thức giao tiếp đặc trưng của tác phẩm. [...] nói tới thể loại là nói tới một cách tổ chức tác phẩm, một kiểu tái hiện đời sống và một kiểu giao tiếp nghệ thuật.” [8, tr.15]. Như vậy, hoạt động tiếp nhận một văn bản văn học giữ vai trò rất quan trọng, nó vừa là quá trình giao tiếp đặc biệt giữa độc giả với tác giả, giữa độc giả với nhau, vừa chính là hình thức phải sinh quan trọng làm nên sức sống trường tồn của một tác phẩm.

Đến nay, từ sự ra đời của lí luận tiếp nhận văn bản văn học, nhiều khuynh hướng hoặc góc tiếp cận mới xuất hiện với những cơ sở khoa học riêng thuyết phục như: Lịch sử - xã hội, lấy nhà văn làm trung tâm, văn hóa, liên văn bản,... là một nhánh nhỏ trong phương pháp thi pháp học, tiếp cận từ góc nhìn thể loại là nghiên cứu các hình thức nghệ thuật ngôn từ trong chức năng tổ chức và thể hiện nội dung.

3.2. Hiện tượng giao thoa thể loại trong văn học

Trong công trình nghiên cứu Văn học mạng Việt Nam - xu hướng sáng tạo và tiếp nhận, các tác giả khẳng định: “Thể loại văn học bao giờ cũng là sản phẩm của một đời sống xã hội nhất định, phản ánh đặc điểm văn hóa xã hội đương thời và nhu cầu tinh thần của con người.” [9, tr.120]. Vì vậy, hiện tượng này diễn ra hoàn toàn tự nhiên theo sự phát triển của văn học và đời sống xã hội.

Ngoài ra, mong muốn chủ quan và sự sáng tạo của người cầm bút trong quá trình hình thành tác phẩm cũng là một yếu tố quan trọng. Cụ thể hơn trong thời kì văn học trung đại, sự giao thoa thể loại giữa thơ và truyện đã tạo nên một thể loại mới là truyện thơ. Trên thực tế, thể loại truyện thơ đã xuất hiện ở nền văn học dân gian nhưng đến giai đoạn văn học trung đại mới thực sự gây được tiếng vang với tác phẩm kinh điển như Truyện Kiều của Nguyễn Du. Bước sang giai

đoạn văn học hiện đại, sự giao thoa giữa các thể loại càng được thể hiện rõ nét và đa dạng hơn từ hình thức đến nội dung. Tiêu biểu cho hiện tượng này có các tác phẩm của Vũ Trọng Phụng như Giông tố, Số đỏ, Vỡ đê,... Những sáng tác của ông có sự giao thoa mạnh mẽ giữa phóng sự, truyện, tiểu thuyết. Bước sang nền văn học hậu hiện đại, khi mà tính cá nhân hóa của chủ thể sáng tác, của nhân vật được đề cao thì mỗi nhà văn dường như có nhiều cơ hội để phóng tác theo phong cách của mình hơn trước, độc giả cũng tự do hơn trong việc lựa chọn góc nhìn và cách thức tiếp cận tác phẩm. Cũng chính nhờ vậy mà hiện tượng giao thoa thể loại lại càng diễn ra mạnh mẽ hơn bao giờ hết. Tiêu biểu trong giai đoạn này có các sáng tác của Nguyễn Tuân như Tùy bút Sông Đà (1960), tập Tùy bút Cô Tô (1986), ký Hà Nội ta đánh Mỹ giỏi (1972), ... Trong thời kỳ đương đại, cùng với sự ra đời và phát triển của Internet cũng như các phương tiện công nghệ, truyền thông khác, văn học được sáng tác theo phương thức truyền thống song hành cùng các sáng tác trên không gian mạng. Nổi bật ở phương thức sáng tác truyền thống có các tác phẩm của Nguyễn Bình Phương như các tiểu thuyết: Thoạt kỳ thủy (2004), Ngồi (2006), Kể xong rồi đi (2017), Một ví dụ xoàng (2022),... với kiểu kết cấu phân mảnh, truyện lồng trong truyện. Còn đối với văn học được sáng tác trên không gian mạng, cùng sự phát triển mạng lưới tương tác không giới hạn của nó, không gian này đã tạo điều kiện để các thể loại văn học giao thoa một cách mạnh mẽ. Tiêu biểu như tiểu thuyết Lồng dạ đàn bà của Nguyễn Ngọc Thạch, truyện ngắn Lễ hội hóa trang, du kí Mekong - phù sa phiêu bạt của Khải Đơn,...

Có thể dễ dàng nhận thấy, càng tiến gần về đời sống đương đại, bởi đặc điểm phát triển và nhu cầu phản ánh của thời đại, các thể loại văn học lại càng thể hiện rõ tính chất giao thoa, đặc trưng của thể loại này có thể thường xuyên xuất hiện trong hình hài của thể loại khác. Lý thuyết tiếp nhận hiện đại đã và vẫn tiếp tục mở rộng cửa cho các tác phẩm đi vào cuộc sống bằng nhiều phương thức. Tuy nhiên, trên thực tế, hướng tiếp cận văn bản văn học nào cũng tồn tại cả những ưu thế và hạn chế riêng.

3.3. Những ưu điểm trong tiếp cận tác phẩm văn học từ góc nhìn giao thoa thể loại

Một tác phẩm văn học bao giờ cũng có nhiều tầng kết cấu. Người đọc khám phá đến tầng nào là tùy thuộc vào mục đích, khả năng và kinh nghiệm sống cũng như nghiên cứu của họ. Trên thực tế, có những độc giả chỉ đọc lướt và hiểu sơ bộ nội dung của văn bản, nhưng cũng có những độc giả khai thác sâu, hiểu cặn kẽ về quá trình hình thành văn bản, sự phản ánh hiện thực đời sống của văn bản, khám phá ra những cách hiểu khác nhau cho cùng một câu thơ.... Ở mức độ đọc - hiểu thông thường, người đọc đơn thuần chỉ cần

nắm rõ một số thể loại phổ biến cùng với đặc trưng của nó để đạt được mức độ hiểu căn bản. Tuy nhiên, với mức độ đọc - hiểu sâu rộng hơn, đòi hỏi người đọc sự khám phá văn bản trong trạng thái “động” với sự so sánh - đối chiếu trong bức tranh rộng lớn có sự tác động qua lại của nền văn học - nghệ thuật thì rõ ràng hướng tiếp cận giao thoa thể loại này là hoàn toàn cần thiết. Nhất là trong bối cảnh hiện nay, các thể loại giao thoa mạnh mẽ đến mức đôi khi chính tác giả cũng lưỡng lự khi xếp thể loại cho đứa con tinh thần của mình.

Hướng tiếp cận theo góc nhìn giao thoa thể loại cũng phù hợp với đa số tác phẩm đương đại hoặc các tác phẩm văn học trung đại chủ yếu được sáng tác theo công thức hoặc khuôn khổ nhưng lại có sự pha trộn đặc trưng trong quá trình phát triển. Chúng tôi xin được lấy một ví dụ minh họa như sau: khi đọc Truyện Kiều, nếu tiếp cận dưới góc nhìn văn học sử, văn hóa, lịch sử - xã hội thì giá trị hiện thực và nhân đạo của tác phẩm sẽ được khám phá hết sức cụ thể, chính xác và logic. Tuy nhiên, sẽ thật thiếu sót nếu như người đọc không suy ngẫm về đặc sắc nghệ thuật, về sự giao thoa giữa truyện và thơ để thấy được cái tài của Nguyễn Du trong việc kể một câu chuyện với thời gian kéo dài 15 năm, đầy đủ, chi tiết, có cao trào, thất nút, mở nút dưới hình thức của thể thơ lục bát dân tộc thắm đẫm chất tình. Bước sang văn học thời kì Đổi mới, với những tác phẩm mà hệ thống kí hiệu, biểu tượng của nó phức tạp như của Nguyễn Minh Châu, Nguyễn Huy Thiệp, Nguyễn Bình Phương, Nguyễn Ngọc Tư, Y Ban,... thì việc áp dụng góc nhìn giao thoa thể loại, hướng tiếp cận liên văn bản là hoàn toàn cần thiết để khám phá tác phẩm một cách trọn vẹn và sâu sắc hơn. Hay một sáng tác đương đại như Mekong - phù sa phiêu bạt của Khải Đơn, hơn cả một bản ghi chép, tác phẩm là nơi mà thế giới của du kí được soi sáng bởi tư duy linh hoạt của tùy bút và cách dẫn dắt hấp dẫn của truyện, tạo nên một kiểu nhìn độc đáo có mặt ở hầu hết các sáng tác – một kiểu nhìn “xê dịch” đầy ấn tượng. Nhà văn thường từ một điểm nhìn ở giữa mà phóng chiếu tầm mắt ra chiều rộng của không gian và chiều dài của thời gian, mang đến cho độc giả góc quay đa chiều kích. Cái nhìn ấy khi thì lướt nhanh, khi thì dừng lại để xoáy sâu vào một điểm bất kì. Những dấu hiệu nghệ thuật này chỉ thực sự được người đọc khám phá khi họ tiếp cận tác phẩm từ góc nhìn giao thoa thể loại giữa kí và truyện.

Với xu hướng lấy tác phẩm nghệ thuật làm trung tâm, hướng tiếp cận từ góc nhìn thể loại giúp người đọc có thể nắm bắt được những đặc trưng quan trọng của văn bản. Đặc trưng đầu tiên cần nói đến chính là đề tài. Đề tài là phạm vi hiện thực đời sống được thể hiện trong văn bản. Vì vậy, dù thuộc thể loại nào thì tác phẩm đều cần hướng đến một đề tài nhất định. Việc xác định đề tài giúp độc giả có thể giới hạn được điểm

nhìn mà mình quan tâm. Một đặc trưng khác không kém phần quan trọng chính là cốt truyện trong tác phẩm tự sự, mạch cảm xúc trong tác phẩm trữ tình, mâu thuẫn trong tác phẩm kịch,... Từ góc nhìn thể loại, độc giả có thể dễ dàng nắm trúng cái đặc trưng cốt yếu - nơi thể hiện cái đẹp, cái diệu kỳ của nghệ thuật, cũng là nơi mà các tác giả gửi gắm những thông điệp nhân sinh quan, thế giới quan sâu sắc. Đi sâu vào quá trình người đọc tiếp cận và tiếp nhận một văn bản văn học, việc vận dụng các đặc trưng thể loại và tính giao thoa thể loại giúp người đọc có được một trải nghiệm rõ ràng, logic, đồng thời giúp người học dễ tiếp cận đến những chi tiết nhỏ của tác phẩm. Việc tìm đến, tiếp cận và khám phá một tác phẩm nghệ thuật là hành trình cá nhân. Có thể nói, điều này giúp cho người đọc có một hướng tiếp cận rõ ràng, cụ thể hơn nhờ những đặc trưng cố định, những “công thức” đã được nhiều nhà nghiên cứu văn học đưa ra. Việc tiếp cận này bao gồm các bước: hiểu được đặc trưng thể loại, vận dụng những đặc trưng đó để phân tích một văn bản, giải mã các hình ảnh, biểu tượng, từ ngữ, chi tiết,... và cuối cùng suy ra ý nghĩa, nhận định về đặc sắc nghệ thuật của tác phẩm. Đặc biệt, việc tiếp cận từ đặc trưng thể loại nói chung và giao thoa thể loại nói riêng giúp độc giả có thể bắt được những tín hiệu nghệ thuật có vai trò quan trọng trong việc biểu hiện nội dung mà tác giả muốn truyền tải. Chẳng hạn, khi phân tích về không gian và thời gian nghệ thuật trong tác phẩm Mekong - phù sa phiêu bạt của nhà văn Khải Đơn, qua những trích dẫn và phân tích trên, chúng tôi nhận thấy lối đón trước, ngoái lại vốn thông dụng trong tự sự nay còn được tác giả vận dụng rất tự nhiên khi xây dựng thời gian nghệ thuật trong tác phẩm du kí của mình. Những cảnh vật và không khí bao trùm một vùng đất đôi khi đã báo trước cho người viết về một dự cảm không vui, một sự bất an thường trực lại có cơ hội được nhen nhóm. Khi chứng kiến những cảnh, những người ở thời điểm hiện tại, trong sâu thẳm nhân vật “tôi” lại ngoái lại phóng chiếu về quá khứ, về thời gian của hàng thế kỷ trước để ngẫm nghĩ về tính quá trình và sợi dây liên kết đặc biệt giữa các thế hệ đã sinh ra, lớn lên, lao động, chiến đấu và nằm xuống dọc dòng Mekong này. Chúng quện hòa vào nhau tạo nên một bức tranh thiên nhiên điểm xuyết hình dáng nhỏ bé của con người trong đó. Từ việc nắm bắt được các tín hiệu nghệ thuật quan trọng, góc nhìn giao thoa thể loại góp phần giúp người đọc nắm bắt được nội dung xương sống của đời sống văn học cũng như những đặc sắc nghệ thuật - tài năng sáng tạo của tác giả.

Tiếp cận theo hướng giao thoa thể loại - độ mờ thể loại; vượt ra tầm đón đợi giúp người đọc phát huy được tư duy mở; không đóng khung trong lý thuyết bất định. “Tầm đón đợi” là thuật ngữ được nhà Mỹ học tiếp nhận người Đức H.Jauss tiếp thu từ K.Mannheim trong cuốn sách được nhà nghiên cứu

này công bố năm 1958, được coi là trình độ và kinh nghiệm văn chương có trước của mỗi người đọc khi tiếp xúc với tác phẩm. Ngày nay, khi mà lý thuyết tiếp nhận ngày càng “cởi mở” hơn, tâm đón đợi của người đọc cũng không còn là một giới hạn bất biến trong một thời điểm tiếp nhận nhất định nữa. Trên thực tế, khi người đọc tiếp nhận một tác phẩm theo hướng giao thoa thể loại, thì chính họ đã mở rộng tâm đón đợi của mình, khiến bộ khung lý thuyết trở nên linh hoạt và rộng mở hơn. Từ đó, những đặc sắc về nghệ thuật và ý nghĩa của tác phẩm được phát hiện một cách đa chiều. Vì vậy, mọi ý kiến, khám phá, lý giải của nhiều độc giả thuộc những tâm đón đợi khác nhau đều dễ dàng được công nhận hơn. Giá trị lớn nhất của điều này là tác phẩm sẽ được soi chiếu từ nhiều tâm đón đợi, ở những bối cảnh lịch sử, những thế giới quan và nhân sinh quan khác nhau,... Điều này giúp tác phẩm văn học thực sự là một tấm gương phản chiếu đời sống một cách sống động, chân thực và đa chiều.

Từ đó, hướng tiếp cận từ giao thoa thể loại cũng tăng vai trò đồng sáng tạo của độc giả, người đọc được chủ động khi mà các phương tiện nghe - nhìn chiếm ưu thế. Thậm chí là người đọc còn có thể học được kỹ thuật và kinh nghiệm sáng tác từ chính việc tiếp nhận văn bản của mình. Một mặt là sự phát triển của công nghệ thông tin và các phương tiện nghe - nhìn, một mặt là sự thay đổi trong tâm thế tiếp nhận tác phẩm của độc giả thời kỳ mới, đặc biệt là thế hệ độc giả trẻ. Hai yếu tố thuộc về thời đại này đã góp phần lớn khẳng định tính ưu việt của hướng tiếp cận từ góc nhìn thể loại. Đầu tiên, với sự phát triển của các phương tiện nghe - nhìn, việc đọc cũng có nhiều thay đổi từ cách thức đọc, cách thức tư duy và tiếp cận nội dung - hình thức tác phẩm. Độc giả hoàn toàn có thể không đọc trực tiếp mà vẫn biết toàn bộ cuốn sách nhờ vào các audio thu âm trên Youtube, người đọc có thể tìm, đọc và cân nhắc về những bài “review” trước khi tự mình khám phá, đọc một cuốn sách. Việc tiếp cận một tác phẩm vì thế đã bị chi phối bởi nhiều yếu tố. Chính vì vậy, từ góc nhìn thể loại, kết quả của việc khám phá văn bản không lặp đi lặp lại mà trở thành một vòng tròn đồng tâm liên tục được mở rộng giá trị và ý nghĩa qua nhiều độc giả. Tác phẩm văn học thay vì gói gọn thông tin và giá trị trong một giới hạn nhất định như: tác giả, hoàn cảnh sáng tác,... thì nay được nói rộng ra từ chính góc nhìn, khả năng cảm thụ nghệ thuật, trải nghiệm, kinh nghiệm,... của độc giả.

3.4. Những hạn chế trong tiếp cận tác phẩm văn học từ góc nhìn giao thoa thể loại

Xét trong quá trình sáng tác, những đặc điểm thuộc về tác giả như gia cảnh, bối cảnh thời đại, phong cách sáng tác, cảm xúc hiện tại,... luôn có ảnh hưởng ít nhiều đến tác phẩm. Trần Đình Sử đã khẳng định trong tài liệu Lý luận văn học: “văn bản là một cấu

trúc mở, ý nghĩa do người đọc khám phá không chỉ trong nội bộ cấu trúc văn bản, mà còn ở mối liên hệ giữa văn bản với ngữ cảnh văn hóa, với văn bản khác (tính liên văn bản), với ngữ cảnh thời đại”[8, tr.19]. Vì vậy, việc tiếp cận từ văn học sử giúp người đọc có thể nắm bắt được quá trình phát triển của văn học, cung cấp cái nhìn toàn diện về tiến trình văn học cũng như mối quan hệ chặt chẽ giữa lịch sử văn hóa - xã hội với văn học - nghệ thuật. Điều này càng góp phần lớn khẳng định giá trị thực tiễn của tác phẩm. Đặc biệt, khi phân tích tác phẩm văn học trung đại - tính văn - sử - triết bất phân của tác phẩm văn học trong thời kỳ lúc bấy giờ là điều không thể bỏ qua trong quá trình tiếp nhận văn bản. Một số tác phẩm tiêu biểu cho đặc trưng này ở thời kỳ trung đại như Đại Việt sử ký toàn thư (1479, Ngô Sĩ Liên), Bình Ngô đại cáo (1428, Nguyễn Trãi), Chiếu dời đô (1010, Lý Công Uẩn),...

Bên cạnh đó, tác phẩm văn học là sản phẩm của quá trình trải nghiệm, tư duy, thấu cảm, sáng tạo của tác giả. Một tác phẩm trữ tình luôn chứa đựng tình cảm, cảm xúc của tác giả; một tác phẩm tự sự tái hiện câu chuyện; một tác phẩm kí có dấu ấn của tác giả qua những trải nghiệm thực tế; và một tác phẩm nghị luận, rõ ràng thể hiện quan điểm của tác giả về một vấn đề nào đó,... Như vậy, có thể thấy dù thuộc bất cứ một thể loại nào thì tác phẩm văn học cũng phảng phất bóng dáng của người sáng tác. Việc phân tích tác giả là yếu tố vô cùng quan trọng giúp cho người đọc có thể khám phá một cách sâu sắc và có cơ sở thực tế hơn. Có thể lấy ví dụ từ thi phẩm *Đầy thôn Vĩ Dạ* của Hàn Mặc Tử, thật khó để có thể cảm nhận được trọn vẹn và sâu sắc mạch cảm xúc của nhân vật trữ tình nếu như chỉ nhìn nhận bài thơ qua đặc trưng của thể thơ bảy chữ. Bản thân bài thơ là tiếng lòng của chính tác giả trong hoàn cảnh bệnh tật cùng nỗi nhớ da diết dành cho vùng đất và con người thân thương nơi nhà thơ luôn mong mỏi được trở về. Vì vậy, nếu chỉ căn cứ vào từ ngữ, hình ảnh và các yếu tố thuộc về hình thức nghệ thuật khác thì rất dễ để tính cảm xúc chân thực ngay tại thời điểm sáng tác của tác giả và tính ngẫu hứng đặc biệt của nghệ thuật bị xem nhẹ hoặc bỏ quên. Một tác phẩm đã gây ấn tượng sâu sắc chính bởi quá trình sáng tác đặc biệt của nó như *Bên kia sông Đuống* của Hoàng Cầm. Hoàn cảnh cụ thể dẫn đến sự ra đời của bài thơ bắt đầu vào đầu năm 1947, khi thực dân Pháp chiếm đóng vùng Kinh Bắc - quê hương của Hoàng Cầm. Một ngày, ông nhận được tin quân Pháp đã đổ quân xuống quê nhà ở bên kia sông Đuống. Tin tức này khiến nhà thơ đau xót và xúc động mãnh liệt. Như vậy, sẽ thật thiếu sót nếu ta chỉ nhìn từ góc độ giao thoa thể loại và phân tích sự kết hợp giữa yếu tố trữ tình - tự sự - miêu tả của bài thơ. Điều này cũng khiến độc giả, đặc biệt là thế hệ sinh ra sau chiến tranh, khó có thể thấu cảm được một cách trọn vẹn với nhân vật trữ tình trong bài thơ hay với chính tác giả. Hay trong truyện ngắn *Lễ hội hóa trang*

của Khải Đơn, nếu người đọc không chú ý đến vấn đề giới trẻ đương đại đang đối mặt - sự chóng vánh của thời gian, guồng quay chóng mặt của công việc cuốn người ta đi, khiến con người dễ cảm thấy lạc lõng và mất đi niềm tin ở chính thời khắc hiện tại, cố níu giữ hiện tại trong sự khủng hoảng và bất lực thì không thể đồng cảm và thấu hiểu được điều nhà văn thực sự đang muốn bày tỏ. Nói cách khác, nếu chỉ đơn thuần nhìn tác phẩm từ góc độ thể loại hay giao thoa thể loại thì thật khó để có thể hiểu sâu sắc và đúng trọng tâm tác phẩm cũng như khám phá hết tính giáo dục và thẩm mỹ của nó.

4. KẾT LUẬN

Việc tiếp cận tác phẩm từ hướng nào, góc nhìn nào cần được xem xét dựa trên đặc trưng quá trình sáng tác và mục đích tiếp nhận. Đặc biệt, tiếp cận từ góc nhìn thể loại đã trở thành định hướng tiếp cận cho giáo viên - học sinh trong chương trình giáo dục 2018. Việc đọc hiểu giờ đây không dừng lại ở hình thức cảm nhận và bình giảng mà đã đa dạng và có hệ thống hơn với các phương pháp đọc chủ động như dự đoán, tóm tắt, đặt câu hỏi, liên hệ,... và học sinh trong quá trình học hỏi sẽ được tiếp cận và vận dụng các phương pháp này theo trình tự tăng dần về mức độ khó, từ cơ bản đến nâng cao. Cái cốt yếu cuối cùng là làm thế nào để duy trì sự tập trung tích cực và nuôi dưỡng niềm say mê với văn học - nghệ thuật, và mục đích quan trọng nhất của các xu hướng hay phương pháp tiếp cận tác phẩm văn học là cần tạo hứng thú cho người đọc, đồng thời định hướng người đọc về tư duy tôn trọng tác giả và tác phẩm bởi người đọc chính là đối tượng lưu truyền sức sống của tác phẩm văn học. Cũng cần nhìn nhận rằng, điều khác biệt lớn nhất giữa hướng tiếp cận truyền thống và hướng tiếp cận từ góc nhìn thể loại chính là chủ thể tiếp cận và tư duy tiếp cận. Việc tiếp cận một tác phẩm theo đặc trưng thể loại chỉ là một trong các cách tiếp cận, tiếp nhận tác phẩm văn học. Người đọc, người học cần linh hoạt áp dụng các cách thức khác nhau,... tránh việc chỉ áp dụng một góc nhìn, một phương pháp dẫn đến cái nhìn chưa thực sự đa chiều và vô tình bỏ lỡ những yếu tố quan trọng của tác phẩm.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Hoài An (2008). Sự giao thoa giữa các loại hình nghệ thuật. *Báo Nhân dân*, truy cập ngày 20/09/2024 từ <https://nhandan.vn/su-giao-thoa-giua-cac-loai-hinh-nghe-thuat-post585708.html>.
- Lại Nguyên Ân (biên soạn) (1999). *150 thuật ngữ văn học*. Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Nguyễn Thị Bình (2011). Đa dạng hóa các hình thức tiếp cận và khai thác văn bản văn học. *Tạp chí Khoa học Đại học Quốc gia Hà Nội*, số 27, trang 132-139.
- Huỳnh Như Phương (2011). Văn xuôi hư cấu: Ranh giới và giao thoa thể loại (trên cứ liệu văn học miền Nam 1954 - 1975). Truy cập ngày 20/09/2024, từ http://hcmup.edu.vn/index.php?option=com_content&view=article&id=6640%3Avn-xuoi-h-cu-ranh-gii-va-giao-thoa-th-loi-tren-c-liu-v-n-h-c-m-i-n-n-a-m-1-9-5-4-1-9-7-5-&catid=119%3Avan-hoc-vietnam&Itemid=7201&lang=vi&site=30
- Khải Đơn (2018). *Mekong, phù sa phiêu bạt*. Nhà xuất bản Văn học.
- Khải Đơn (2015). *Lễ hội hóa trang*. truy cập ngày 30/08/2024 từ <https://khaidon.com/2015/09/13/trong-le-hoi-hoa-trang/>.
- Khải Đơn (2020). *Đáy nước đá thẳm*. truy cập muộn nhất ngày 30/08/2024, từ <https://khaidon.com/2020/02/13/day-nuoc-da-tham-phan-1-muoi-nam-sau/>.
- Trần Đình Sử (chủ biên) (2018). *Giáo trình Lí luận văn học, Tác phẩm và thể loại văn học*. Nhà xuất bản Đại học Sư phạm Hà Nội.
- Trần Khánh Thành (Chủ biên) (2021). *Văn học mạng Việt Nam - xu hướng sáng tạo và tiếp nhận*. Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Lý Hoài Thu, (2009). *Sự vận động của các thể văn xuôi trong văn học thời kỳ đổi mới*. truy cập ngày 22/5/2024, từ <http://tapchisonghuong.com.vn/tap-chi/c175/n3401/Su-van-dong-cua-cac-the-van-xuoi-trong-van-hoc-thoi-ky-doi-moi.html>.